

Родоман Т.О.

здобувач,

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва

імені Ф.Г. Бурчака

Національної академії правових наук України

ЗМІНА УМОВ ДОГОВОРУ У ЗВ'ЯЗКУ З ІСТОТНОЮ ЗМІНОЮ ОБСТАВИН У КОНТЕКСТІ ПОЛОЖЕНЬ СТ. 652 ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Протягом дії будь-якого договору може відбутися порушення балансу інтересів сторін правочину, що не залежить від волі жодного із контрагентів, оскільки, укладаючи договір, сторони не мають змоги абсолютно точно визначити ті обставини, що впливатимуть на розвиток договірних правовідносин. Вказане стосується лише довгострокових (триваючих) договорів, момент укладення і закінчення строку яких розірваний у часі днями, місяцями та роками.

Стаття 652 ЦК передбачає можливість зміни договору у разі істотної зміни обставин як один із способів відновлення прав та інтересів, зокрема, у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання. Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б або уклали б його на інших умовах [1].

Відповідно до ст. 6.2.1 Принципів міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) якщо виконання договору стає більш обтяженим для однієї із сторін, ця сторона не дивлячись на це зобов'язана виконати свої обов'язки з дотриманням наступних положень про укладення. Тобто виконання договору повинно відбутися, оскільки воно є незалежним від труднощів, які воно може викликати для сторони його виконання. Статтею 6.2.2 Принципів УНІДРУА надано визначення «ускладнень», які є тими виключеннями, які є достатніми для зміни договору за згодою сторін, а саме: ускладненням вважаються випадок, коли відбуваються події, суттєвим чином змінюючи рівновагу договірних обов'язків в силу збільшення для сторони вартості виконання, або зменшення цінності отриманого стороною виконання [2]. Назване визначення «ускладнень» практично може бути використано для тлумачення п. 2. ч. 1. ст. 652 ЦК.

При детальному вивченні норм цивільного законодавства стає зрозумілим той факт, що ЦК не містить дефініції «істотна зміна обставин», а лише містить характеризуючі ознаки цього поняття. Основною ознакою ст. 652 ЦК стало те, що зміна обставин, якими керувалися сторони при укладенні договору, настала поза їх волею, тобто не залежала від волі суб'єктів.

Поняття «істотна зміна обставин» є оціночною категорією. Норма п. 2 ч. 1 ст. 652 ЦК містить критерій, за яким зміну обставин можна визначити як істотну: обставини мають змінитися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах. Крім того, необхідно враховувати, що: 1) істотна зміна обставин повинна статися не внаслідок поведінки контрагентів договору, а бути результатом

певної дії ззовні, тобто відбувається зміна певних обставин, які є зовнішніми відносно правового зв'язку, що існує між контрагентами даного договору; 2) застосування ст. 652 ЦК не пов'язане з порушенням договору іншою стороною, дана стаття може застосовуватись лише у тому разі, коли сторона отримує належне виконання за договором [3].

Істотна зміна обставин повинна ускладнити виконання зобов'язань настільки, що це призведе до неможливості його виконання у зв'язку з такими обставинами. Під істотною зміною обставин розуміються ускладнення, що пов'язані з дійсними перешкодами виконання такого зобов'язання [4]. Істотна зміна обставин повинна статися не внаслідок поведінки контрагентів договору, а бути результатом певної дії ззовні, тобто відбувається зміна певних обставин, які є зовнішніми відносно правового зв'язку, що існує між контрагентами даного договору» [5].

Договір потребує зміни в тому випадку, коли в результаті істотної зміни обставин порушується співвідношення майнової зацікавленості сторін договору і одна із сторін договору втрачає комерційну зацікавленість для виконання прийнятих зобов'язань. Тобто сторона, яка очікує позитивного економічного результату від договору, по причині істотної зміни обставин не отримає того, на що була вправі розраховувати при його укладенні. Ознаками істотної зміни обставин є: 1) зміна обставин повинна виникнути без будь-якого контролю сторін, а також не бути пов'язана з їхніми особистими діями; 2) зміна обставин повинна мати фундаментальний характер; 3) зміна обставин повинна бути неочікуваною та непередбачуваною. Фундаментальна зміна обставин виражається у створюваному дисбалансі взаємних зобов'язань, майнових втратах при виконанні договору, які дозволяють говорити про те, що «зникає основа договору, а він якщо і залишиться, то буде представляти собою вже новий, абсолютно інший договір, ніж той, який сторони першочергово заключили» [6, с. 112-113].

Згідно ч. 2 ст. 652 ЦК якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний, а з підстав, встановлених ч. 4 цієї статті, – змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов: 1) у момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; 2) зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості й обачності, які від неї вимагалися; 3) виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; 4) із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона.

У відповідності до першої умови, події, що викликали ускладнення у виконанні договору, і які можна назвати «істотною зміною обставин» повинні мати місце або стати відомими сторонам (заінтересованій стороні) після укладення договору. Вказана умова є відсутньою, якщо буде встановлено, що заінтересована у зміні договору сторона знала про ці події і могла прийняти їх до уваги в момент укладення договору, а не легковажно їх ігнорувати. Легковажно проігноровані події, які і створили ускладнення, або іншими словами «істотну зміну обставин», створюють неможливість для сторони, яка

заінтересована змінити договір, покладатися на ускладнення. В другій умові йдеться про те, що події, які викликають ускладнення не могли стороною бути розумно прийняті до уваги. Іноді зміна обставин відбувається повільно, але кінцевий результат цих повільних змін може привести до ситуації ускладнення у виконанні договору. Якщо зміни обставин почалися до укладення договору, то ускладнення не виникають, якщо тільки розвиток змін обставин різко не прискорився у період дії договору. Щодо третьої умови, то в даному випадку мова йде про зменшення цінності отриманого результату стороною за договором, включаючи випадки коли виконання взагалі не має ніякої цінності для сторони, що отримує виконання. Зменшення цінності отриманого результату за договором відбувається у випадку, коли суттєво змінюється договірна рівновага у силу істотного підвищення вартості виконуваного або у силу зменшення отриманого стороною за договором. Суттєва зміна цінності або повна втрата цінності отриманого результату стороною за договором може відбутися в результаті серйозних змін у ринковій ситуації або марності цілі, для якої вимагалось виконання (наприклад, заборона проведення робіт на ділянці землі, яка була набута для будівельних цілей). Безумовно, що зменшення цінності виконання повинно мати об'єктивні ознаки його виміру, у протилежному випадку проста зміна ставлення чи думки сторони, яка отримує виконання, повинна мати об'єктивне значення. Утім зміна думки про цінність отриманого результату за договором не може і не повинна призводити до констанції зменшення цінності виконуваного. Що стосується марності цілі виконання, то вона може бути прийнята до уваги тільки тоді, коли конкретна ціль договору була відома або мала бути відомою обом сторонам. Виходячи зі змісту четвертої умови, то випадки ускладнення у виконанні договору не можуть мати місця, якщо потерпіла сторона прийняла на себе ризик змін обставин. Прийняття на себе ризику зміни обставин не обов'язково повинно бути прямо відображено у договорі, такий висновок може слідувати із самого характеру та змісту зобов'язання [7].

Отже, зміна обставин найчастіше має значення для договорів, виконання яких не збігається у часі із моментом їх укладення (триваючі договори), що не можна сказати про ті договори, які виконуються відразу у момент їх укладення. Для застосування положень ст.652 ЦК необхідна зміна умов з обов'язковим елементом «істотності», тобто така зміна повинна призвести до фундаментального дисбалансу рівноваги сторін у договорі. Поняття «істотна зміна умов» є оціночним поняттям, проте основними ознаками є: 1) непередбачуваність виникнення обставин у момент укладення договору; 2) невідворотність обставин, які трапилися незалежно від волі будь-якої із сторін, тобто сторони не мають жодного відношення до їх виникнення; 3) тривалість у часі обставин.

Суб'єктами внесення змін є як сторони правочину, якщо вони досягли згоди щодо істотної зміни обставин, що відповідає положенням ч. 1 ст. 652 ЦК, а також суд – у випадку не досягнення сторонами згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, що істотно змінилися, що узгоджується із положеннями ч. 2 ст. 652 ЦК.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року: Електронний ресурс: [Режим допуску]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1477893488534778>.
2. Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) від 01 січня 1994 року: Електронний ресурс: [Режим допуску]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_920/print1477896501711864.
3. І.С. Канзафарова Зміна або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин: Електронний ресурс: [Режим допуску]: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4210/1/%D0%A1.%20320-323.pdf>.
4. Постанова Вищого господарського суду України від 30 березня 2016 року: Електронний ресурс: [Режим доступу]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56843071>.
5. Постанова Вищого господарського суду України від 21 жовтня 2016 року: Електронний ресурс: [Режим доступу]: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52672037>.
6. Шмиттгофф К. Экспорт: право и практика международной торговли. – М.: Юрид. лит., 1993. – 512 с.
7. Прокопенко В.В. Науково-практичний коментар до ст.652 Цивільного кодексу України: Електронний ресурс: [Режим доступу]: <http://jurists.org.ua/civil-law/3247-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-652-civlnogo-kodeksu-ukrayini.html>.

Трофімчук Т.І.*студентка;***Жарлінська Р.Г.***кандидат економічних наук, доцент,**Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова***МЕДИЧНА ПОСЛУГА: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ТРАКТУВАННЯ**

Нині сфера охорони здоров'я України перебуває під впливом докорінних трансформаційних змін. Одним із основних напрямків реформування галузі є впровадження загальнообов'язкового медичного страхування, відповідно до якого відносини між пацієнтами та представниками системи охорони здоров'я поступово наблизатимуться до ринкових. На даний момент на розгляд Верховної Ради внесений проект Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування».

За вищезгаданих умов у вжиток входить термін «медична послуга», який останнім часом все частіше використовується медичними спеціалістами та управлінцями сфери охорони здоров'я. Велика кількість вітчизняних та закордонних дослідників та законодавців намагалися власноруч визначити сутність цього поняття. У Рішенні Конституційного Суду України № 10-рп/2002 від 29 травня 2002 р. у справі про безоплатну медичну допомогу також наголошується про важливість правильного визначення поняття «медична послуга» [1]. Однак досі в Україні законодавчо не визначено значення дефініції «медична послуга», а також немає єдиної думки щодо співвідношення даного поняття з іншим – «медичною допомогою». Саме тому ми поставили собі за мету з'ясувати сутність поняття «медична послуга», провести аналіз наведених різними авторами варіантів тлумачення цього поняття, визначити місце даного поняття у контексті реформи охорони здоров'я щодо впровадження загальнообов'язкового медичного страхування.